

SURAYYO SHODIYEVA,

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

“GUL VA BULBUL” DOSTONI ADABIY MANBALARDAN BIRI SIFATIDA

Annotatsiya: Maqolada “Gul va Bulbul” nomli asar yozgan ijodkorlar haqida hamda ushbu dostonlarning muxtasar tavsifi keltirilgan. Ilm ahli XVIII asrda yashagan Salohiddin Salohiyning “Gul va Bulbul” asari to‘g‘risida ayrim ma‘lumotlarga ega, ammo XVI asrda ijod qilgan ozor-bayjonlik Fazliyning “Gul va Bulbul vasli”, XVII asrda Qoshg‘arda yashagan Salohiyning “Gul va Bulbul” hamda XVIII asrda ijod qilgan turkman shoiri Shobandaning “Gul – Bulbul” asarlari to‘g‘risida adabiyotlarda ma‘lumot yo‘qligi sababli birorta fikrga ega emaslar. Shuning uchun ushbu mavzu qadimiy manbalarga asoslangan holda tahlil va talqin etildi.

Kalit so‘zlar: Salohiy, Fazli, Shobanda, qoshg‘arlik, “Gul va Bulbul”, manba, toshbosma, obraz, tasavvufiy asar, ishq ilohiy.

Аннотация: В данной статье представлена краткая характеристика авторов произведения “Цветок и Соловей” и краткая характеристика этих былин. Знающие люди имеют некоторую информацию о произведении “Цветок и Соловей” Салахиддина Салахи, жившего в 18 веке, но “Цветок и Соловей васли” азербайджанца Фазли, создавшего его в 16 веке, “Цветок и Соловей” Салахи, жившие в Кашгаре в 17 веке, и не имеют никакого мнения о творчестве туркменского поэта Шобанды, создавшего в 18 веке “Цветок – Соловей” из-за отсутствия информации в литературе. Поэтому данная тема анализировалась и интерпретировалась на основе древних источников.

Ключевые слова: Салахи, Фазли, Шобанда, Кашгар, “Цветок и Соловей”, источник, каменный отпечаток, образ, мистическое произведение, божественная любовь.

Annotation: This article presents a brief description of the authors of the work “Flower and Nightingale” and a brief description of these epics. People of knowledge have some information about the work “Flower and Nightingale” by Salahiddin Salahi, who lived in the 18th century, but “Flower and Nightingale wasli” by the Azerbaijani Fazli, who created it in the 16th century, “Flower and Nightingale” by Salahi, who lived in Kashgar in the 17th century. and they do not have any opinion about the works of the Turkmen poet Shobanda, who created in the 18th century, “Flower – Nightingale” due to the lack of information in the literature. Therefore, this topic was analyzed and interpreted based on ancient sources.

Key words: Salahi, Fazli, Shobanda, Kashgar, “Flower and Nightingale”, source, stone print, image, mystical work, divine love

Adabiyot tarixidan ma‘lumki, Nizomiy Ganjaviy, Shayx Sa‘diy, Farididdin Attor, Ali-sher Navoiy kabi mashhur ijodkorlarning asarlari ta‘sirida turli xarakterdagi asarlar vujudga keldi. Ular ilhom manbayi bo‘lgan asarning shakli, obrazlari, ba‘zan sujet chizig‘ini ma‘lum ma‘noda saqlagan holda mavjud tarixiy davr talablari, ijodkor qarashini ham ifodalay olgan. Bunday asarlarda tazmin bo‘lgan asarni yangi ruhda talqin etish, g‘oyaviy maqsadni ifodalash an‘anasi yetakchilik qiladi. “Gul va Bulbul”lar ana shunday vorislik an‘anasida yuza-

ga kelgan asarlardan biridir. Ularning barchasida ramziylik mavjud bo'lib, ilohiy yoki dunyoviy mavzu qalamga olingan.

Maqsad va vazifa: Bir qancha ijodkorlar tomonidan "Gul va Bulbul" deb nomlangan asar yaratilganki, ular bugunga qadar yetarlicha qiyosiy o'rganilmagan. Shuningdek, asarning poetikasi, ilmiy-badiiy qimmati to'laligicha yoritilmagan. Zero, "Gul va Bulbul" kabi mazmunan qimmatli mazkur dostonlarni yaxlit, keng ko'lamda tahlil va talqin etish matnshunoslik va adabiy manbashunoslikda samarali natijalardan biri bo'ladi. Eng asosiysi, shu paytgacha ushbu manbalar matnshunoslik va adabiy manbashunoslik aspektida tadqiq qilinmagan.

Tadqiqot usullari: Ushbu ilmiy maqolani yozishda tarixiylik, obyektivlik, ilmiylik tamoyillariga asoslanilgan holda kuzatish, taqqoslash, tavsiflash hamda tarixiy-qiyosiy, biografik, statistik, kontekstual va kompleks tadqiq usullaridan foydalanildi.

Natija va mulohazalar: XVII asrda "Gul va Bulbul" nomli doston yozgan shoir Qoshg'arda yashagan Salohiy taxallusli ijodkordir. Uning asari O'zR FA Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutining asosiy fondida saqlanayotgan 3402-II raqamli qo'lyozma manbadir. Ushbu manbaning 3402-I da 8 varaqdan iborat hikmatli so'zlar keltirilgan. Inv.3402-II Salohiyning "Gul va Bulbul" asari bo'lib, u 10-betdan boshlanadi, jami 71 varaqdan iborat. Kitob – qizil, qalin muqovali, chetlari sariq, qo'qon qog'ozida. Ushbu manba yaxshi saqlangan, ammo ba'zi joylari yirtilgan. U nasta'liq xatida o'zbekcha yozilgan bo'lib, ko'chiruvchisi va yili ma'lum emas.

Shoir asar muqaddimasida o'z dostonini G'urbatiyning "Gul-u Bulbul" kitobi ta'sirida yozganligini aytib o'tgan:

*Aytib G'urbatiykim bir kitobe,
Qo'yub otin Gul-u Bulbul kitobe.
Bayon etmish Gul-u Bulbulning ishqin...
Qilib nazm-u necha bayt-u g'azallar,
Aytib o'tgan ekan ul mahallar.
Kitobe xo'b aytibdur va lekin,
Uzotibdur magar yoribdu kilkin.
Qilib man bu kitobg'a mehribonlik,
Qi qildim G'urbatiga hamzabonliq...
Kitobi G'urbatini toza qildim,
Fasurda varaqin sheroza qildim.
Ki qildim payraviliq G'urbatini,
Salohiy sochti gavhar birla durni.
Qo'shub so'zni kitobi G'urbatiga,
Urub chashmingni Olloyor so'ziga.*

Quyidagi baytda esa asar yozib bitilgan joy, ya'ni o'z yurti nomi hamda uning ta'rixi keltirib o'tilgan:

*Bo'lub fayzi bahori Qoshg'ardin,
Topib ta'bim safo bu so'zlardin.
Bo'lubon Mustafog'a hijriyotdin,
Aning ta'rixi dard-u ishqiyotdin. [9:2]*

Mazkur baytning ikkinchi misrasidagi "dardi ishqiyot" birikmasidan asar yozilgan yil abjad hisobida hijriy 1089-yil kelib chiqadi. U milodiy hisobda 1678-yilga to'g'ri keladi. Demak, mana

shu baytlardan ayon bo'lmog'daki, Salohiy o'z asarini aynan 1678-yilda, Qoshg'arda yozib bitgan. Yuqorida keltirilgan ta'rix kitobning dastlabki betida Sharqshunoslik instituti ilmiy xodimi tomonidan ham uning yozilgan yili va joyi haqida qisqacha ma'lumot berilgan. Faqatgina ilmiy xodim quyidagi baytni keltirib, uning yozilgan joyi va yilidan uning ta'rixini chiqargan:

*Bo'lub fayzi bahori Qoshg'ardin,
Oling ta'rix dardi ishqiyotidin.*

Bundan tashqari, XVIII asr turkman shoiri bo'lmish Shobandaning hijriy 1214-yil milodiy 1799-yilda yozilgan "Gul – Bulbul" [10:184] dostoni mavjud. Asar Turon podshohi Nosirning yakka-yu yagona o'g'li Bulbul va Eron podshohi bo'lmish Shoalijonning qizi Gulning muhabbati to'g'risidadir. Bulbul Gulning visoliga yetishishida bir qancha odamlar, xususan, Zelili nomli quli, do'sti Salobek, ustoz Mullaqalandar va Nuroniy chol yordam beradilar. Dostonda Bulbul va Gul o'rtasidagi munosabatlar xayoliy va hayotiy lavhalarda aks ettirilgan. Ya'ni ushbu doston xalq og'zaki ijodiga xos tarzda yozilganidan unda Nuroniy chol (Xizr), oq va qora ajdar kabi obrazlar hamda Dilorom bog'i (Jannat bog'i) ham mavjud.

Mana shunday salaflarining izidan borib, ular kabi tasavvufona "Gul va Bulbul" nomli doston yozgan ijodkorlardan yana biri Salohiddin Salohiydir. Salohiy qalamiga mansub "Gul va Bulbul" dostonining 24ta toshbosma nusxalari mavjud. O'zR FA Beruniy nomidagi Sharqshunoslik institutining asosiy fondida 343, 576, 577, 578, 579, 4002, 4248, 4249, 4250, 9143, 9593, 9594, 9595, 11021, 13857, 13858, 13859 raqamli inventarlarda saqlanmoqda. Bundan tashqari, mazkur fondga Salohiy qalamiga mansub deb ko'rsatilgan inv.15059 raqamli "Gul va Bulbul" asari bo'lib, ushbu manbani o'rganishimiz jarayonida shu narsa ayon bo'ldiki, u Salohiyning emas, balki F.Attorning "Bulbulnoma" asari ekan. Ushbu "Bulbulnoma" asari 11 sahifadan iborat bo'lib, fors tilida 1185-1196-yillarda yozilgan. Ko'chirilgan yili esa 1872-yilga to'g'ri keladi.

Shuningdek, dostonning yana ikkita 420 hamda 1295 raqamli toshbosma nusxalari esa Alisher Navoiy nomidagi Davlat muzeyida mavjud. SamDU Abdurahmon Jomiy nomidagi ilmiy kutubxonasining nodir kitoblar bo'limida №392093, 823860, 824415 raqamli inventarlari, shuningdek, Buxoro davlat muzey qo'riqxonasida ham №580 va 35458 inventarlari saqlanmoqda.

Har bir ijodkor o'z asaridagi muayyan g'oyani qator obrazlarda, ularning xatti-harakati, intilishi, qarashlari, kishilarga, tabiat va jamiyatga bo'lgan munosabatlari orqali ifodalaydi. Boshqacha aytganda, asardagi har bir obrazga alohida mas'uliyat qo'yilgan bo'lib, muallif ular orqali muayyan maqsadni amalga oshiradi. Shu nuqtayi nazardan, Salohiddin Salohiyning "Gul va Bulbul" dostonida ham muallifning ijodiy niyatiga mos tarzda bir qancha obrazlar yaratilgan. Shoir qahramonlarning ma'naviy qiyofasi va ichki kechinmalarini kuchli ruhiy tasvir asosida ifodalab, ularning individual xususiyatlariga e'tibor qaratadi. Bu esa Salohiyning obraz yaratishdagi o'ziga xosligi va uslubini belgilaydi. Salohiyning asari tasavvufona ruhdagi asar bo'lgani uchun undagi obrazlarning ramzi ancha kuchli tasvirlangan. Bulbulning Sabo hamda qushlar bilan qilgan munozarasiga e'tibor berilsa, unda haqiqiy ishq, ya'ni Ollohga bo'lgan muhabbat aks ettirilganini kuzatishimiz mumkin. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, Gul – Haqqa yetishish timsoli. Bulbul – Haq vasliga talabgor solik timsoli. Sabo – piri komil ramzidir. Har qanday oshiq o'z sevgan yoriga erishishi uchun mislsiz qiynoqlarga, azoblarga, to'siqlarga duchor bo'ladi. Bulbulning ham Gul visolidan bahramand bo'lishida ana shunday qiyinchiliklar jamlanmasi bo'lgan tikon to'sqinlik qiladi:

*Tikonni rashki qildi zori sarson,
Vagarna jonim ichra tah-batah qon. [8:12]*

Yoki:

*Qizil gulni tikoni yastanibdur,
Ki Bulbul kelsa, sanchayin deb turubdur.
Agar borsam tikon bag‘rimg‘a sanchar,
Ki tursam, Gul firog‘i jonim o‘rtar.* [8:13-14]

Ushbu asar sof tasavvufiy asar ekanligini inobatga olsak, asarda tikon nafsning timsoli desak xato bo‘lmaydi. Chunki komil insonning Olloh jamoliga yetishishida birgina to‘siq bu nafsdir. N.Komilov nafs haqida shunday deganlar: “Tasavvufchilar inson tabiatidagi salbiy kuchlarni umumiy nom bilan “nafs” yoki “nafsi ammora” deb atadilar”. [4:121]

Bulbul Gul visolidan bahramand bo‘lishida shu darajada azob chekadiki, muallif bu holni talmeh san‘atidan foydalanib, uning har lahza o‘tayotgan g‘amli onlarini “Baytul hazan”¹ birikmasi orqali ifodalaydi:

*Meni so‘rdi deg‘il Bulbul chamanda,
Qolibdur zor ul Baytul hazanda.* [8:12]

Asar so‘ngida o‘z muhabbatiga erisha olmagan Bulbul qafasda bir oh urub vafot etadi:

*Ki Gul ishqida Bulbul chekdi bir oh,
Ki ul oh ila joni chiqdi nogoh.* [8:46]

Bulbul endi asl maqsadiga yetdi. Negaki Bulbulning qafasga tushib, bir “oh” urub o‘lgani asarning tasavvufiy ma‘no kasb etganini yana-da yaqqolroq ko‘rsatib bergan. B.Valixo‘jayev bu holat haqida shunday deganlar: “Bulbul – jasad qafasda uning komil muhabbatining nishonasi – oh.² Tan – qafasdan qutuladi va o‘z muhabbati bilan qorishib ketadi”. [11:66]

Qolaversa, asarda yana sakkiz qush ham borki, ular ham ma‘lum ma‘noda ramziylikka ega:

*Bor erdi Hudhud, Tovus, Qumri,
Humo-yu So‘fi-yu ham shoh To‘ti.
Yana Kabki xiromon, Foxta bor;
Bu vodiya xushalhon murg‘ bisyor.
Kelib vodiya‘a Bulbul qildi faryod,
Ko‘rub qushlarni Bulbul xurrami shod.
Necha kunlar qildi qushlar birla suhbat,
Bu qushlar birla Bulbul bo‘ldi ulfat.* [8:18]

Ushbu qushlardan Humoyun – himmatsiz shoh, Tovus – siyratiga emas, suvratiga zeb beruvchi, To‘ti – har neni o‘ylamay gapiruvchi nodon, Kabk – o‘ziga bino qo‘ygan, dimog‘dor, Qumri – ikkiyuzlamachi shayx, Foxta – soxta oshiq, So‘fiyo – riyokor so‘fi, Hudhud – xudbin zohidlarning tipik vakili bo‘lgan kimsalarning timsolidir.

Bulbul yuqoridagi 8 qush bilan savol-javob qilib, ularning hech biridan haqiqiy sirdosh topa

¹ Mumtoz adabiyotimizda Ya‘qubning o‘g‘li Yusufdan ayriliqdagi hayoti “Baytul-hazan” (G‘am uyi) sifatida tilga olingan. Shundan kelib chiqqan holda barcha oshiqlarning azobli lahzalari shu birikma bilan ifodalanib kelinadi.

² Ma‘lumki, so‘fiyar terminologiyasi bo‘yicha “oh” komil ishqning alomatidir. Jumladan, avtor noma‘lum bo‘lib, so‘fistik terminlarning sharhiga bag‘ishlangan “Mir‘oti ushshoq” kitobida “oh” shunday izohlanadi: “oh– alomat va nishona kamol ishq do guynid...”

olmaganidan xafa bo'lib yurganida bir bog'bonga duch kelib qoladi. Bog'bon – ushbu dostoni yakka-yu yagona inson obrazi.

*Ko'rub Bulbulni bir mard jahoni,
Turub keldi qoshig'a bir zamoni.
Kelib so'rdi: "Bu Bulbulni sotarsan,
Bahosi necha tiyin ham aytursan".
Dedi Bulbul: "Qafasin birla o'n oltun,
Menga har kim o'n oltun bersa olsun".
Suyundi ul juvoni shavqi birla,
O'n oltunni sanadi zavqi birla. [8:45]*

Faqat yori visoliga yetishish niyatida bo'lgan Bulbul birdan hushyor tortib, ayriliqdan bir "oh" deb jon beradi. Buni ko'rgan Bog'bon faryod qilib, puli befoyda ketganidan afsuslanib, o'zini musht bilan urib o'ldiradi:

*Ko'rub muni sotib olgan juvoni,
Yaqosin yirtibon qildi fig'oni. [8:46]
Agar bilsam edim mundog' o'lumni,
Qachon zoye qilur erdim pulimni.
O'zini musht birla mard axmoq,
O'zini urdi joni chiqdi mutloq. [8:47]*

Bog'bon ushbu asarda dunyoga hirs qo'ygan, o'z nafsining quli bo'lgan kimsalar timsoli sifatida talqin qilinadi. Shunday odamlar borki, kim qanday holatda bo'lmasin faqat o'zini o'ylaydi, ya'ni boyligi uning uchun hamma narsa. Birovlarning azobli ahvoli ular uchun ahamiyatsiz. Bog'bon xuddi shunday nusxalarning timsolidir.

Ushbu dostoni Ollohga ishq Bulbulning Gulga bo'lgan ishq tarzi majoziy usul orqali ifodalangan.

Tasavvufiy ruhda "Gul va Bulbul" nomli yana bir nusxa mavjud bo'lib, u hali manbashunoslar-u adabiyotshunos olimlar tomonidan o'rganilmagan. Shu sababli ushbu manba ilm ahliga nomalumlilik qolmoqda. Mazkur noyob manba Buxoro davlat muzey qo'riqxonasi saqlanayotgan 262061/11 raqamli "Gul va Bulbul vasli" deb nomlangan Fazliy (Fuzuliyning o'g'li bo'lib, u "Fazliy" taxallusi bilan ijod etgan (ta'kid bizniki) qalamiga mansub toshbosmadir. Uning muqovasi qalin, ko'k rangli, karton qog'oz bo'lib, sahifa varaqlari silliq, sariqroq qog'ozda. Kitob turkiy tilning o'g'uz lahjasida ikki ustunda qora siyoh bilan yozilgan bo'lib, jami 67 sahifadan iborat. Dastlabki betining ostki qismida Yusuf bin Amir at-Tarjimon degan shaxsning mablag'i bilan payshanbada tamomlanganligi haqida ma'lumot berilgan. Kitobning oxirida, ya'ni kolofon qismida, asarning ko'chirilgan yili va vaqti keltirilgan. Bu ma'lumotlar arabchada berilgan bo'lib, unga ko'ra asar hijriy 1333-yil (milodiy 1915-yil) noyabr oyining 28-kuni ko'chirilgan.

Ushbu asarning bosh qahramonlari Gul va Bulbuldir. U quyidagicha mazmun bilan boshlangan:

*Qad bismilloh o'ldi ayla nigoh,
Gulban gulshani Kalomulloh.
Gulshan jon anga zebodir,*

*Bulbuli dil anga giryodir.
O'ldi har harfi bir guli rangin,
Bo'ldi ziynat anga gulshandin.
Bose bog'u bidoying baridir,
Gulshan janing guli taridir.
Haymi ustinda sen sultoni,
G'uncha og'zinda jola dandoni.
Alifi sarv bog'i rahmatdir,
G'unchayi zanbaq hidoyatdir.
Lome kim anda "Al" davlatdor,
O'ldi bog' vafoda zulfi nigor.
Ko'zliche bosi ayn ahsardir,
Yo iki toza g'uncha tardir. [2:2]*

Asosiy voqealar esa tong chog'i dunyoda quyosh chiqib, yashil bog'da bir gul ochilgani bilan ifodalangan:

*Subhkim dahra nur sochildi,
Bog'i xazroda bir gul ochildi. [2:15^b]*

Quyidagi baytda ushbu asar ijodkor tomonidan nima maqsadda yozilganligi bayon qilingan:

*Bulbul tabi o'lub suxanpardoz,
O'ldi Gul shavqina tarannumsoz. [2:65]*

Asarda Gul va Bulbul obrazidan tashqari Sabo ham borki, u asarda Nasim deb nomlangan. Nasim Bulbulning qalbida Gul ishqini solib qo'yishda vositachi bo'ladi. Shundan keyin Bulbul Gulning ishqida ming bir ko'yga tushadi:

*Ko'rdi payki Nasim u hayroni,
Ki u dilrah yoqdi dilla joni.
Shahrinoz ichra hafti hasan Gul,
Na g'am aylaran bek nag'ma Bulbul...
Bu tarifdin asiri mehnat-u g'am,
Muhtaloi balo, dard-u alam.
Ya'ni aftoda Bulbuli nolon,
Dardi ishq-ila aylayub afg'on. [2: 22-23]
Yoki:
Ul zamondaki Bulbuli g'amnok,
Siynasi xordin o'lub sad chok.
Shahri gulshanda aylayub uzlat,
Dasht-u sahroi ayladi rihlat. [2:44^a]*

Nasim obrazi voqea davomida Bulbulga Gulning vasliga yetishishida ko'maklashadi hamda unga rahnamo sifatida to'g'ri yo'l ko'rsatadi:

Dedi payki Nasimi ruhafzo:

“Chekma g‘am, shod o‘l, ey asiri balo”. [2:34^a]

Fazliyning ushbu asari tasavvufiy bo‘lib, Gul – Haq tamsili, Bulbul – chin solik, Nasim esa piri rahbar timsoli sifatida gavdalangan. Fazliy ushbu asarining xulosasini “qissadan hissa” shaklida bayon etgan:

*Qissadin hissadir murod oxir,
Qissaxonliq degil g‘araz zohir.
G‘arazim qissadin holdurur,
Sago va bego hasabi holdurur.
Va gula emdi murodi sharh edayin,
Qissa xatm o‘ldi hissaya kirayin. [2:65^a]*

Shoir o‘z dostonining ahamiyati, barcha kishilar uchun mo‘ljallanganligini va kitobining qadrini faxriya usulida ifodalab o‘tadi:

*Shuaro bundin olsa hissasni,
Hazz ide omma ko‘rsa qissasni.
Hosil o‘ldi naf‘i shomel-u omm,
O‘qisa hazz edar xos va avom.
Dahra bir yodgordir bu kitob,
O‘ldi har beti jannata bir bob...
Bu gulistoni aylayub tartib,
Lafz ma‘nisin aylaydim tarkib...
Bu kitob latifi darj etdim,
Necha kun ango umr xarj etdim. [2:66^b]*

Ya‘ni shoirlar bu kitobdan o‘rnak olsa, butun omma qissadan lazzat (hazz) olsa degan fikrlarni bayon etadi. Bu kitob xalqning barcha manfaatini o‘z ichiga olgan (shomel), shuning uchun xos va avom xalq buni o‘qisa, lazzat topadi. Shoir asarining har sahifasini jannatning bir bobiga qiyoslaydi hamda bu kitob dunyoda bir yodgorlik bo‘liq qolishini ta‘kidlaydi. Shoir kitobini gulistonga mengzab, bu yerda “lafz ma‘nisin aylaydim tarkib” deb ushbu kitobni yozish uchun umrining ancha yilini sarf qilganligini aytadi. Natijada latif bir quticha (darj), ya‘ni kitob paydo bo‘ldi kabi mazmunda o‘z asarining qiymatini bayon aylaydi.

Fazliy kitobining oxirida kishilarga hamda kotibga nasihat sifatida pandnoma bir fikr keltiradi va kishilar uning asarini o‘qib yod etishlari bilan tamomlaydi:

*U har kimsa aylaysa Xudoyi G‘afur,
Ikki kasdin jamolini mastur.
Birisi ulki o‘lmayub voqif,
Avvali istar iffati koshef.
O‘lmayub lafz va ma‘nisina xabir,
Ki zabar qil(s)a lafzni ki zir.
Lutf lafzina anfaol vayrah,
Vazn nazmina ixtilol vayrah.*

*Kamni kam qilib kamini afzun,
Avvale mavzun-u lo'nda nomavzun.
O'lmay iqtidori boij so'za,
O'qurin sona daxi beti buza.
Biri ul kotib xato pesha,
Ki xatodin chekar xat tesha.
Xattami vajh alaf-la ide xato,
Avvali xattandah sahv birla xato.
Bemahal nuqta aylaki ulgoh,
Yodi yod aylay panohi taboh. [2:66]*

Xulosa

Turli mualliflar tomonidan yaratilgan “Gul va Bulbul” asarlari, asosan, ularning tasavvufiy dunyoqarashidan shakllangan bo‘lib, ular ma’lum bir obrazlar orqali ifodalangan. Zero, obraz muayyan dunyoqarash bilan yo‘g‘rilgan aql mahsuli hamdir. Shobandaning “Gul – Bulbul” dos-tonidagi obrazlarning nomi odamlarga qo‘yilgan bo‘lib, muallif bu obrazlar yordamida inson-ning bir-biriga bo‘lgan kuchli muhabbati har qanday yovuzlikdan, mashaqqatlardan ustun tu-rishini ko‘rsatib bergan. Fazliy hamda har ikkala Salohiyning asari esa tasavvufona ruhdagi asar bo‘lgani uchun undagi obrazlarning ramzi ancha kuchli tasvirlangan. Bulbulning Sabo (Nasim) hamda qushlar bilan qilgan munozarasiga e’tibor berilsa, unda haqiqiy ishq, ya’ni Ollohga bo‘lgan muhabbat aks ettirilganini kuzatishimiz mumkin. Shundan kelib chiqib aytish mumkinki, Gul – Haqqa yetishish timsoli. Bulbul – Haq vasliga talabgor solik timsoli. Sabo (Nasim) – piri komil ramzidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. *Adabiyot nazariyasi. 2 tomlik: 1-tom.* – Toshkent: Fan, 1978. – B.108.
2. *Fazliy. Gul va Bulbul vasli. Buxoro davlat muzey qo‘riqxonasi. Inv. № 262061/II.*
3. *Forscha – o‘zbekcha o‘quv lug‘ati. 2-nashri.* – T.: O‘qituvchi, 1983. – B.232.
4. *Komilov N. Tasavvuf.* – Toshkent: O‘zbekiston, 2009. –B. 448.
5. *Muhammad Nosir. Nasaf va Kesh allomalari (IX-XX asrlar).* – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2006. –B. 128.
6. *O‘zbek adabiyoti. 4 tomlik. III tom.* – Toshkent: O‘zbekiston Davlat badiiy adabiyot nashri-yoti, 1959. – B. 800.
7. *O‘zbek klassik adabiyoti asarlari uchun qisqacha lug‘at.* – Toshkent: Fan, 1953. 454-b.
8. *Salohiy. Gul va bulbul tasviri. O‘zFASHB, toshbosma inv. 577.*
9. *Salohiy. Gul va Bulbul. O‘zFA SHI, Asosiy fond, qo‘lyozma inv. № 3402-II.*
10. *Shebende. Lirika. Gul – Bilbil.* – Ashgabat: Ilim, 1978. – 184 b.
11. *Valixo‘jayev B. O‘zbek epik poeziyasi tarixidan.* – Toshkent: Fan, 1974. -152 b.